

■ **СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКІ ТА ПРАВОВІ АСПЕКТИ
РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА
(ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНТЕКСТ)**

Аксьонова Віра Ігорівна,
доцент кафедри професійної
педагогіки та соціально-гуманітарних наук
Льотної академії
Національного авіаційного університету,
доктор філософських наук
gon4ik2007@gmail.com

Постановка проблеми. Сучасні цивілізовані країни світу у складному процесі становлення правової держави і демократичного розвитку свого часу постали перед гострою необхідністю створення правової і політичної культури народонаселення на шляху його перетворення у громадянське суспільство. Формування правової і політичної культури особистості відбувалося поступово, іноді драматично, про що свідчить досвід революцій і громадянських війн у добу Нової та Новітньої історії європейських країн [2].

Мета: розглянути основні соціально-філософські і правові аспекти розвитку громадянського суспільства у європейському контексті.

Невипадково саме в умовах антропологічного песимізму Т. Гоббс намагається сформулювати правові положення, які здатні врегулювати жорстке протистояння між абсолютною монархією і парламентом у боротьбі за політичну владу у Великобританії. Одним з важливих соціально-гуманітарних і філософських аспектів розвитку громадянського суспільства в Європі стає фундаментальна теорія суспільного договору, яку розвинули французькі філософи-просвітники Ж.-Ж. Руссо, Ш. Монтеск'є, Ф. М. А. Вольтер та ін. Надзвичайним політико-правовим результатом її втілення стало прийняття Конституції часів Великої революції у Франції.

Другим надзвичайно важливим соціально-гуманітарним і філософським аспектом розвитку громадянського суспільства Західної Європи є фундаментальна ідея послідовника і систематизатора філософсько-правової спадщини Т. Гоббса, англійського філософа-

юриста Дж. Локка щодо розподілу влади на законодавчу, виконавчу (у т. ч. судову) і федеративну. Третім аспектом виступає діалектична онтологія, фундаментальні ідеї якої були закладені у період бурхливого розвитку німецької класичної філософії, зокрема моральний імператив І. Канта, а також його ідеї про трансцендентальність буття людини і філософія права В. Г. Ф. Гегеля. Саме тоді діалектика припиняє своє стихійне існування, перетворюючись на універсальні закони розвитку природи, суспільства, особистості (закон єдності та боротьби протилежностей, закон переходу кількісних змін у якісні, закон заперечення).

Зазначимо, що юридичні науки також розкривають на практиці механізм створення правових норм у державі, аналізують їхній зв'язок з нормами суспільної моралі [5].

У давньогрецькій історії під час розвитку міфології — самої ранньої форми духовної культури людства — богиня правосуддя Феміда прийшла на допомогу еллінам з метою створення балансу між громадянином і суспільством, завдяки якому окремі особистості навчаються підкорятися закону як вищому логосу. Тому четвертим аспектом розвитку громадянського суспільства відмітимо створення верховенства права.

Сучасні науковці вважають, що застосування законів на практиці охоплює чотири операції: 1) юридичний аналіз конкретних випадків, які мають бути вирішені; 2) критику справжності норм; 3) тлумачення норм; 4) логічний розвиток норм.

Людське мислення, на думку Ф. Ніцше, визначається як «тлумачення за схемою, від якої ми не можемо звільнитися», тож цінність світу опиняється укоріненою у нашій інтерпретації. Критично ставлячись до позитивізму, який значно вплинув на формування правової культури у Західній Європі, Ф. Ніцше наголошував на тому, що факторів не існує, але є лише інтерпретації. Люди неспроможні встановити будь-якого факту «у собі». Завжди існує можливість запропонувати нові змісти, «перспективи» і «засоби», розташувати феномени за визначеними критеріями. Ніцше стверджував: «... світ не має будь-якого певного змісту, але являє собою безкінечні змісти» [3].

Подібно до трансцендентальної схеми І. Канта, або символічної форми Е. Кассирера, «перспектива» філософа Е. Панофського встановлюється виключно суб'єктом [4]. Вона зводить художні феномени до жорсткого, математично точного правила, але саме

вона робить його залежним від людини, від індивідуума, оскільки спосіб її дії є визначеним, вимушено обраним місцеположенням суб'єктивної точки зору [1].

Висновки. Отже, юридична герменевтика, як стародавня філософська доктрина, являє собою кульмінаційний аспект створення і розвитку громадянського суспільства, є квінтесенцією юридичної діяльності. Юридичне тлумачення, спираючись на відповідну риторичку, з практичного боку пов'язане із завершенням регулювання життєвих відносин у суспільстві саме законом. Внаслідок певної інтерпретації юридичні норми стають гідними до реалізації, до практичного втілення. У творчому акті юридичної герменевтики поєднуються разом, збігаються у єдиному фокусі й витончені юридичні знання, досвід, правова культура і юридичне мистецтво. Думка фахівця інтерпретатора йде послідовно від одного шару юридичної матерії до іншого: від найпростішого аналізу лінгвістичного тексту до аналізу догми права, юридичних особливостей правових норм, до моральних, соціальних, гуманістичних, правових приписів — все це заради того, щоб визначити реальний контент правової регуляції. Ось чому одним з найнадійніших показників високоякісної роботи юриста-фахівця є рівень професійної підготовки, який допомагає йому миттєво, у повному обсязі й точно тлумачити будь-які закони, правові акти тощо. Тлумачення права розкриває високу юридичну місію, і, у той же час, в умовах демократичної правової держави, громадянського суспільства, розвинутої правової культури, не виходячи за межі закону.

В атмосфері ж тоталітарної держави режим самовладдя є вираженням юридичної казуїстики, маніпулювання правом і правовими категоріями, а час від часу — «квазі-тлумачення», наслідком якого є відверте ігнорування чинного закону, правовий нігілізм, що врешті-решт призводить до свавілля, а також беззаконня й порушення прав людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аксьонова В. І. Гуманістичні обрії європейського простору : український контекст: монографія. Одеса — Херсон : Гельветика. 2018. 536 с.

2. Борінштейн Є. Р. Соціокультурна толерантність у сучасному українському суспільстві. Глобальні проблеми сучасності у контексті

історико-філософського знання. Одеса : ДЗ «ПНПУ ім. К. Д. Ушинського». 2016. С.13–27.

3. Ницше Ф. Избранные произведения в 3-х т. Т.1. Воля к власти : опыт переоценки всех ценностей : пер. нем. Москва : REFL-book. 1994, с. 298.

4. Panofsky E. Studien in iconology. Humanistic Themes in the art of the Renaissance. New York : Harper Torch books. 1962. P. 3.

5. Стецюк Б. Р. Литовський Статут як джерело кримінально-процесуального права Гетьманщини. Особливості нормотворчих процесів в умовах адаптації законодавства України до вимог Європейського Союзу : зб. тез міжнар. наук.-практ. конф. м. Херсон, 1–2 червня 2018 р. Херсон : Херсонський державний університет. 2018. С. 48–51.

УДК 94:37.014.2(477)«18/19»

■ ВИДАТНІ ВЧЕНІ — ПЕДАГОГИ СТАРОБІЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ВЧИТЕЛЬСЬКОГО ІНСТИТУТУ

Бублик Ольга Іванівна,
доцент кафедри політології та правознавства
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»,
кандидат історичних наук
bublik.st@gmail.com

Старобільський державний учительський інститут успішно функціонував 1940–1954 рр., після чого його було реорганізовано, а частину викладацького і студентського складу було переведено у Слов'янський державний педагогічний інститут, іншу — до Ворошиловградського державного педагогічного інституту імені Тараса Шевченка. За роки свого існування учительський інститут підготував не одну тисячу вчителів, які забезпечували освітній процес у школах сходу України, селах та містечках Воронежської області. Серед випускників вчительського інституту відмінники